

Мар'юш Каліціньскі / Mariusz Kaliciński

Uniwersytet Warszawski / University of Warsaw

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6417-2424>

e-mail: m.kalicinski@student.uw.edu.pl

Ідэя беларускага ўніянізму ў творчасці Казіміра Сваяка

The idea of Belarusian unionism in the works of Kazimir Svoyak

Idea białoruskiego unionizmu w twórczości Kazimierza Swojaka

Канфесійны падзел беларускага народу і яго наступствы былі тэмай, якая звяртала ўвагу многіх дзеячаў беларускага нацыянальнага руху пачатку ХХ ст. Справы царкоўнай уніі і яе значэнне ў гісторыі Беларусі аналізавалі тады, між іншым, Вацлаў Ластоўскі, Усевалад Ігнатоўскі, Аляксандр Цвікевіч, Мітрафан Доўнар-Запольскі [Марозава 2002: 39]. Канцэпцыя адраджэння уніі на Беларусі была тэмай спатканняў Івана Луцкевіча і ўніяцкага мітрапаліта Андрэя Шаптыцкага [Луцкевіч 1926: 45–48], таксама вельмі актыўна прасоўвалі гэтую ідэю прадстаўнікі палітычнай партыі Беларуская хрысціянская дэмакратыя (БХД). У палітычнай праграме БХД, якая выйшла ў Мінску ў 1920 г., знаходзіўся адмысловы пункт, які датычыў збліжэння і аб'яднання беларусаў дзвюх хрысціянскіх канфесій [Станкевіч 2008: 514]. Друкаваным органам БХД з'яўлялася газета “Крыніца”, якая ў пачатку 1920–х гг. змяшчала адмысловую рубрыку *Куток аб Уніі*, прысвечаную тэме рэлігійнага аб'яднання на Беларусі [Мяшкова 2008: 63].

Адным з тых публіцыстаў, якія на старонках “Крыніцы” звярталіся да ідэі уніі, быў Казімір Сваяк (сапр. Кастусь Стаповіч). Ён належаў да групы каталіцкіх святароў-адраджэнцаў, заангажаваных у развіццё беларускай культуры, паглыбленне нацыянальнай ідэнтычнасці беларусаў, пашырэнне выкарыстання беларускай мовы падчас набажэнстваў у касцёлах і ў навучанні вернікаў. Гэты нефармальны рух гуртаваў рознабакова адораных людзей, у тым ліку паэтаў і пісьменнікаў (Язэп Германовіч, Андрэй Астравіч, Янка Семашкевіч, Язэп Рэшаць і іншыя), сярод якіх К. Сваяк валодаў значным паэтычным талентам, што таксама прызнавалі гісторыкі беларускай літаратуры ў БССР [Traszuk

1997: 247–248]. Апрача паэзіі літаратурная дзейнасць аўтара зборніка вершаў *Мая Ліра* таксама ахоплівала іншыя сферы:

Як літаратар Казімір Сваяк быў рознабакова адораным: бліскучым паэтам, публіцыстам, драматургам, празаікам, крытыкам, эсэістам. У ім спалучаліся філосаф і гісторык, ён быў асветнікам у шырокім разуменні гэтага слова. У сваёй грамадскай і літаратурнай дзейнасці ён браў за ўзор сваіх папярэднікаў – Францыска Скарыну і Францішка Багушэвіча, падкрэсліваў сваю творчую павязь з сучаснікамі Янкам Купалам [Багдановіч 2010: 20].

Адам Станкевіч у сваім рэфераце пра жыццё і творчасць К. Сваяка сцвярджае, што менавіта гэты паэт і публіцыст першы звярнуў асаблівую ўвагу на адсутнасць беларускага нацыянальна-філасофскага пісьменства ў тэя часы (канец XIX – пачатак XX ст.), якое адпавядае матэрыяльнай і духоўнай прыродзе беларуса і прапануе ідэалагічныя шляхі на будучыню, што ўключаюць у сябе дасягненні ўласнабеларускай думкі з мінуўшчыны і сучаснасці. Таму А. Станкевіч называе К. Сваяка “народным ідэалагам”, для якога галоўнай мэтай жыцця і творчасці з’яўляецца “шуканьне беларускай народнай ідэалёгіі” [Станкевіч 2008: 274].

Часткай ягонае беларускай ідэалагічнай праграмы, якая датычыла рэлігійных спраў, была канцэпцыя аб’яднання беларусаў рымска-каталіцкага і праваслаўнага веравызнанняў. Наш артыкул мае на мэце прадставіць галоўныя аспекты гэтай канцэпцыі на аснове прааналізаванае паэзіі і публіцыстыкі гэтага паэта і рэлігійнага дзеяча. Тэма, якая нас цікаваць, не была прадметам асобных даследаванняў, хоць іншыя даследчыкі закраналі яе ў сваіх публікацыях, у тым ліку А. Станкевіч, І. Багдановіч, С. Марозава, Н. Мяскова.

На думку К. Сваяка, беларускі рэлігійны светапогляд, у адрозненне ад рымска-каталіцкай Польшчы або праваслаўнай Расіі, знаходзіцца ў працэсе фармавання, пошуку якога-небудзь аптымальнага рашэння, сінтэзу абедзвюх рэлігійных форм, выразам чаго якраз з’яўляецца **беларускі ўніянізм** [Сваяк 2010: 329]. Так аўтар назваў сваю канцэпцыю, указваючы тым самым на яе нацыянальны беларускі характар. Прыметнік “беларускі” быў ім дададзены ў адным з пазнейшых артыкулаў пра рэлігійную унію, што, на нашу думку, сведчыць аб эвалюцыі ягонай канцэпцыі ў бок беларускай нацыянальнай ідэі¹. Пад гэтым паняццем ён разумее адну хрысціянскую веру, якая мае за аснову свайго веравучэння каталіцкую дагматыку, але выражаецца ў дзвюх літур-

¹ У сваіх ранейшых артыкулах К. Сваяк ужывае тэрміны “Унія”, “Вера Народная Русінаў”, “Спалучэнне”, “славянскі ўністыцызм”.

гічных традыцыях: лацінскай і грэцкай, якія мірна суіснуюць адна з адной:

Беларусы, творачы светагляд адзін у рэлігійнай навуцы, расходзяцца ў абрадах. Але гэта еднасці іх не парушае, бо яны разумеюць, што і Царква і Касцёл – усё роўна, абы толькі быць па веры “аднаго сэрца і душы” [Сваяк 2010: 280].

Беларускі ўніянізм, паводле К. Сваяка, “мае быць чыстым хрысціянствам”¹ [Сваяк 2010: 294], што панавала на тэрыторыі Беларусі яшчэ ў часы Еўфрасінні Полацкай, якая ведала як лацінскую, так і грэцкую хрысціянскія традыцыі і Яе лічаць святой як Каталіцкі Касцёл, так і Праваслаўная Царква, нягледзячы на тое, што яна нарадзілася блізу 60 гадоў пасля афіцыйнага расколу хрысціянскай царквы ў 1054 годзе [Сваяк 2010: 313]. Аўтар, прыгадваючы гэтую важную асобу для гісторыі Беларусі, хоча такім чынам паказаць, што карані беларускага ўніянізму сягаюць яшчэ ў Полацкае княства, таму гэтая ідэя не з’яўляецца нечым новым, а толькі вяртаннем да вытокаў.

Аўтар мяркуе, што пашырэнне рэлігійнай уніі – гэта ключавы фактар для існавання беларускай нацыі. Ён звяртае ўвагу на геаграфічнае становішча Беларусі на мяжы дзвюх вялікіх цывілізацый: лацінскай і візантыйскай, для якіх беларуская тэрыторыя з’яўляецца месцам змагання за свае ўласныя інтарэсы. Выкарыстанне рэлігіі дзеля ўласных інтарэсаў прадстаўнікамі абедзвюх цывілізацый на беларускіх землях прывяло да падзелу “душы беларуса” (рэлігія), які ўрэшце падзяліў і яго “цела” (нацыянальная свядомасць). Канфесійнае аб’яднанне беларусаў павінна быць, на думку К. Сваяка, тым чыннікам, што дапаможа ім захаваць сваю нацыянальную тоеснасць: “Ідэя адной бацькаўшчыны Беларусі спалучае народ цела, Унія злучае душу народа, – а так будзе ён тым жывым арганізмам, для паўстання каторага калісьці праліў кроў св. Язафат Кунцэвіч (1623)” [Сваяк 2010: 280]. Вось як піша пра гэта І. Багдановіч:

Галоўнай ідэяй, якую ён развіваў, была ідэя уніі і разуменне геапалітычнай ролі Беларусі як памежнага чынніка паміж усходам з яго праваслаўнай традыцыяй і расійскай ментальнай прасторай – і захадам, прадстаўленым каталіцтвам і польскасцю. Абедзве дамінуючыя супольнасці імкнуліся сцвердзіць на беларускіх землях свой беззваротны ўплыў і не былі зацікаўлены ва ўзмацненні і самастойнасці Беларусі. Калі праз дзяржаўныя інстытуцыі гэта магло адбывацца толькі шляхам прымусу і супраціву ў адказ, то пры дапамозе Царквы і Касцёла гэта рабілася досыць нязмушана і лёгка: вернікі прызвычайваліся да “рускай” альбо

¹ Паводле нашага меркавання, пад тэрмінам “чыстае хрысціянства” падразумяваецца перыяд у гісторыі хрысціянства да расколу 1054 года, калі паміж Заходняй і Усходняй царквамі панавала дагматычная еднасць.

“польскай” веры і адпаведным чынам самаідэнтыфікавалі сябе. К. Сваяк бачыў небяспечнасць такога становішча для будучыні Беларусі і даў сваё асэнсаванне праблемы уніі, або рэлігійнай еднасці, на Беларусі [Сваяк 2010: 20–21].

У змаганні за рэлігійную еднасць у краіне К. Сваяк бачыць выключную ролю беларускай нацыі ў еўрапейскай ці нават у сусветнай гісторыі. Ён нагадвае, што продкі беларусаў і ўкраінцаў прынялі хрышчэнне ад грэцкіх місіянераў яшчэ да Вялікай схізмы 1054 года, затое пасля рэлігійнага падзелу спробы вяртання да адзінства цэркваў неадначасова адбываліся на беларускіх землях, што найбольш выразна выявілася падчас заключэння Берасцейскай царкоўнай уніі 1596 года:

Кіеўская Русь, з каторай былі ў частых зносінах беларускія плямёны крывічан, дрыгавічан і радзімічан, прымае хрысціянства з Грэцыі яшчэ ў тым часе, калі царква грэцкая была неразлучнаю з рымскай. Пазней толькі паддаецца яна разладу, хоць пробы ўтрымання еднасці трывалі заўсёды, а ў 1439 годзе на саборы ў Фларэнцыі Унія была зноў навязана і трывалася б, калі б не захопліваючы ўплывы паўстаўшага ў тым часе маскоўскага цэзарызму. Цэнтрам змагання за з'яднанне, наагул кажучы, былі землі русінаў, так беларусаў, як украінцаў, а найбольш выдатным фактам таго змагання быў сабор у Бярэсці (1595) [Сваяк 2010: 313].

К. Сваяк сцвярджае, што дарогі ўкраінцаў і беларусаў да рэлігійнага аб'яднання трохі разышліся, бо ўкраінцы пакінулі сабе толькі грэцкую літургічную традыцыю пры дагматычным раз'яднанні [Сваяк 2010: 330]. Па гэтай прычыне ён лічыць канцэпцыю суіснавання дзвюх літургічных традыцый ў адным рэлігійным светапоглядзе арыгінальнай уласнабеларускай думкай, якая вылучае “рэлігійны склад душы” беларуса на фоне іншых нацый: “Народ наш створыць еднасць рэлігіі Усходу і Захаду. Ён – або ніхто. Будзе яна выспаю натуральнаю яго духу рэлігійнага” [Сваяк 2010: 313]. Таму аўтар прыходзіць да высновы, што спробы ўтварэння і пашырэння уніі, якія ў той час адбываліся на тэрыторыі Расіі не дачакаюцца ні трывалага замацавання, ні шырокага распаўсюджвання сярод расійскага насельніцтва: “Вялікае пытанне, ці каталіцка-славянскі абрад утрымаецца ў Расеі. Рэч – на маю думку – простая: ідэю Уніі развівалі русіны, а не расейцы, і дзеля таго яна там не можа запусціць глыбшага карэння” [Сваяк 2010: 287].

Вельмі важнае значэнне ў працэсе канфесійнага аб'яднання, на думку К. Сваяка, мае беларуская мова, ужыванне якой у святынях з'яўляецца неабходнай умовай дзеля дасягнення гэтай мэты. У першай трэці XX ст. беларуская мова амаль не выкарыстоўвалася ні падчас набажэнстваў, ні падчас казанняў¹. Літаратар звяртае ўвагу на гэтае

¹У той час выкарыстанне роднай мовы ў хрысціянскіх храмах не тычылася тэкстаў літургіі, бо Каталіцкі Касцёл карыстаўся латынню, а Праваслаўная Царква на

незвычайнае становішча на Беларусі і прыгадвае аб праве кожнай нацыі на навучанне рэлігіі на роднай мове: “Права ж прыроднае кажа нам шырыць ідэі рэлігійныя ў роднай мове народа” [Сваяк 2010: 294–295]. Адсутнасць беларускай мовы ў хрысціянскіх храмах запавольвала развіццё беларускай культуры, нацыянальна-ідэалагічнай думкі і была прычынай убогасці ў галіне беларускіх рэлігійных твораў:

Маем шляхоцка-народнае пісьменства Баршчэўскага і Марцінкевіча, маем дэмакратычна-ідэйную літаратуру найнавейшых пісьменнікаў, але з твораў рэлігійнай мыслі лепш нам схаваціся. Народ наш, праўду кажучы, не мог вытварыць ні песні рэлігійнай, ні легенды, бо чужацкая заборчасць, адбіраючы ад яго родныя формы, скруціла лёт яго фантазіі. У касцёлах і цэрквах Беларусі пануе чужая мова. І за тое народ наш не творыць, але толькі бяздушна паўтарае, бо тварыць можна толькі ў мове, каторай дзіця шчабеча на каленках сваёй маці. У нас паэзія рэлігійная не існуе і не зродзіцца, пакуль мы не пачнём маліціся па-беларуску [Сваяк 2010: 297].

Пад’ём беларускай рэлігійнай літаратуры будзе, як мяркуе К. Сваяк, адным з вынікаў канфесійнага аб’яднання, якое таксама паспрыяе развіццю беларускай філасофскай думкі:

Змаганне за рэлігійнае аб’яднанне Беларусі дасць цэлу галуж літаратуры, літаратуры, разбіраючай справы вагі найвышэйшай. Можна тут паказаць прыклады з гісторыі народаў, дзе змаганне ідэй рэлігійных дало вялікі ўзрост культуры мысловай. <...> Прылучылася сюды яшчэ справа Уніі, і вось тады гэта заснавана было шмат друкарняў на землях Беларусі, бо ажывілася праца мыслі [Сваяк 2010: 286–287].

На думку аўтара, гэта “інтэлігенцкая моладзь” павінна пачаць рух да уніі на Беларусі: “Так пачатак згары: кожны культурны беларус мае быць прыхільнікам Уніі, еслі ўжо проста не ўніятам” [Сваяк 2010: 288]. Гэта мае быць “інтэлігенцыя творчая”, якая адрозніваецца ад “інтэлігенцыі ў значэнні буднім” тым, што яе прадстаўнікі ўсведамляюць сабе тую велізарную ролю, якую яны маюць выканаць, абавязкі, якія іх чакаюць і цяжар, які ім прыйдзеца насіць на сваіх плячах. Яны будуць людзьмі свядомымі свайго “вышэйнага названня” [Сваяк 2010: 313]. Новая інтэлігенцыя выйдзе з г. зв. “простага людю”, г. зн., беларускага сялянства, якое застаецца рэлігійным у адрозненне ад мяшчанства і нашчадкаў шляхецкага стану, для якіх рэлігія ўжо перастала адыгрываць важную ролю ў жыцці [Сваяк 2010: 293].

У сваіх артыкулах на тэму уніі К. Сваяк апісвае захады, якія трэба рабіць дзеля пашырэння ідэі беларускага ўніянізму. Найперш трэба пераканаць людзей, што “праўдзівая вера не дзеліць, а спалучае” [Сваяк

2010: 290]. Наступным крокам з'яўляецца арганізацыя ўніяцкіх парафій з каталіцкімі святарамі грэцкага абраду, якім у выпадку патрэбы будуць дапамагаць рымска-каталіцкія святары-беларусы. Прыхільнікі уніі павінны таксама дамагацца вяртання ўніяцкіх храмаў, якія перайшлі пад іншы абрад і ўвядзення беларускай мовы як у касцёлах, так і ў цэрквах. Стварэнне беларускага рэлігійнага пісьменства дапаможа ў пашырэнні ідэі уніі і ў пошуку прыхільнікаў [Сваяк: 290–292]. К. Сваяк хоча пазбегнуць непатрэбных спрэчак паміж беларусамі, таму ён асцерагае ад празмернай паспешлівасці ў прасоўванні уніі і ад сварак за мову з тымі беларусамі, якіх задавальняюць польская і расійская мовы ў храмах:

Аблуд іх пройдзе сам сабой, як убачаць мастацтва роднае формы і абраду. Мы тым часам тварыйма і мыслі новыя замыкайма ў формы рэлігійнай песні, навукі, музыкі [Сваяк 2010: 292].

Ён бачыць небяспеку ў такой форме рэлігійнай уніі, якая не адпавядае беларускаму менталітэту, напрыклад, з захаваннем адной з чужаземных моў у храмах і спадзяецца, што правадыры беларускай нацыі прымуць у разлік вялікае значэнне уніі для будучыні Беларусі. У беларускіх школах належыць вучыць такому катэхізісу, які змяшчае апісанне абодвух абрадаў, таму што “абодва роўныя, і добрыя, і пекныя” [Сваяк 2010: 294]. Важнай справай таксама з'яўляецца падрыхтоўка падручнікаў, у якіх апавядаецца аб гісторыі уніі з беларускага пункту гледжання, бо дасюль займаліся гэтым гісторыкі і ўкладальнікі падручнікаў, якія належалі да суседніх народаў: “Адны абсміхаюць усё наaskaе, хоць бы нат святое; другія чаўпуць, як у малігне, што ўніяты сваім мучаніцтвам баранілі польшчыну прад захланнасцяй расейшчыны” [Сваяк 2010: 295].

Беларусам неабходна прыкласці ўсе намаганні, каб царкоўная унія на Беларусі зноў-такі не стала элементам палітыкі суседніх дзяржаў:

Унія на Беларусі павінна паўстаці з акту самавітага нашага народа, а не пад загадам чужой волі, каторая пастараецца паставіць яе не на грунт сваяцкі, але ізноў на капыл палітыкі. Беларусы павінны прылажыць цэлае зусіллі, каб да такога паняволення не дапусціці” [Сваяк 2010: 294].

Аўтар сцвярджае, што адной з прычын заняпаду Берасцейскай уніі была яе палітызацыя, якая ў выніку прывяла да латынізацыі і паланізацыі продкаў беларусаў [Сваяк 2010: 294].

К. Сваяк вельмі часта падкрэслівае, што пашырэнне царкоўнай уніі на Беларусі не можа адбывацца пад прымусам. Ён робіць націск на тое, што змаганне за рэлігійную ідэю не супярэчыць ні прынцыпу талерантнасці, ні пашане перакананняў іншых асоб [Сваяк 2010: 282] і заклікае да стварэння атмасферы рэлігійнай свабоды на Беларусі, бо “чым болей

свабоды мае рэлігійная супольнасць у справе веры, тым бліжэйшая яна да аб'яднання" [Сваяк 2010: 313]. Ён не баіцца прызнаць, што пасля заключэння Берасцейскай уніі рэлігійны фанатызм асобных людзей прывёў да кепскіх наступстваў, тым не менш ён дадае, што "праўдзівая вера з сляпым фанатызмам нічога супольнага не мае" [Сваяк 2010: 287].

Апрача канцэпцыі поўнага аб'яднання дзвюх хрысціянскіх канфесій, аўтар мае таксама праграму-мінімум у дачыненні да беларускага народу, якая прывядзе да скарачэння дыстанцыі паміж каталікамі і праваслаўнымі, а таксама будзе першым крокам да выканання нашмат больш складанай мэты:

Вось жа гэткай мінімальнай рэлігійнай Сваяковай праграмай для Беларусі зьяўляецца збліжэнне хрысціянства, раз'яднанага чужынёй, да беларускай душы пры пасрэдстве роднай мовы і агулам пры пасрэдстве беларускай народнай культуры [Станкевіч 2008: 283].

Канцэпцыя беларускага ўніянізму выяўляецца таксама ў паэзіі К. Сваяка. Лірычны герой верша *Тэстамэнт* са зборніка *Мая ліра* дзеліцца з чытачом сваёй дэкларацыяй аб пераходзе ў каталіцкі ўсходні абрад, каб хваліць Бога на роднай мове. Ён ускладае надзею на сваіх сяброў – беларускіх святароў рымскага абраду, што калісьці яны абяруць адзін і той жа шлях, і тады Беларусь урэшце пераможа і стане сапраўды свабоднай і незалежнай. Тут звяртаем ўвагу на непахісную веру лірычнага героя ў слушнасьць і паспяховасць абранай дарогі:

Славян абрад маніўся я прыняць,
І роднай моваю Дажбога праслаўляць...
А мо сябры мае пайдуць калі за мной, –
Зямліца родная, ты будзь тады гарой!
[Сваяк 2010: 76]

Паэтычны твор *Веру нярозуму проці* ўказвае рэлігійную унію як частку больш вялікага аб'яднання, у склад якога ўваходзіць таксама паганскае боства Перун:

Я веру ў нейкае вялікае Аб'яднанне
Ці, як завуць яго з лаціны, "Уньёнiзм":
І ў Перуна крывіцкага прызнанне, –
І ў хрысціянскі зноў святы натуралiзм.
[Сваяк 2010: 135]

І. Багдановіч у прадмове да зборніка твораў К. Сваяка тлумачыць, што прысутнасць паганскіх багоў у сінтэзе вер, які прапануе паэт, не супярэчыць яго каталіцкаму светапогляду, але сведчыць аб яго экуменічнай талерантнасці і глыбокім разуменні асаблівасцей беларускага народнага духу:

Экуменічныя погляды паэта былі настолькі шырокімі і закраналі такія глыбінныя пласты народнай культуры, што ён уключаў у сваё паняцце “сынтэзы вер” і дахрысціянскі культ. <...> Паэт растлумачваў, як ён разумее асаблівасці народнага веравызнання і сваю “сынтэзу вер”: “Сварог, Дажбог, Стрыбог – асобы Бога, праявы летам, восенню, зімой”. Сваяка як святара нельга папракнуць за “веравызнаўчую ўсёстраўнасць” або бязвер’е. Ён ведаў глыбіні народнага жыцця, традыцыйную культуру беларусаў, і ў той жа час гэта не пярэчыла таму, што ён быў глыбока веруючым хрысціянінам-католікам, пакліканым любіць бліжняга і служыць яму [Сваяк 2010: 31].

Падказку для інтэрпрэтацыі паняцця “вялікага аб’яднання” можна знайсці ў яго публіцыстыцы:

Кажуць, што калісь на свеце запануе адна мова найпрасцейшая, адзін абрад рэлігійны найпекнейшы. <...> І Хрыстос успамінаў аб “адной аўчарні і адным пастару” і прыказаў маліцца, каб “прышло валадарства Богае” [Сваяк 2010: 291].

А. Станкевіч сцвярджае, што гэта будзе “Вялікае Хрысціянскае Аб’яднанне, Вялікая Сусветная Унія” [Станкевіч 2008: 298], у якім К. Сваяк бачыць будучыню Беларусі, а дасягненне аднадушнасці паміж беларускімі каталікамі і праваслаўнымі будзе важным крокам у прымірэнні хрысціян усяго свету.

У вершы *Маей музе* лірычны герой паэта верыць ў тое, што згода паміж хрысціянскімі канфесіямі прывядзе да паляпшэння як матэрыяльнага, так і культурнага становішча беларускага народу. Ён падкрэслівае, што дабрабыт і нацыянальны росквіт залежаць, па вялікаму рахунку, ад саміх беларусаў, якія змогуць перамагчы сваіх непрыяцеляў толькі тады, калі яны знойдуць пагадненне ў справе рэлігіі:

Калі люд твой стане цвёрда
 Ў хаце гаспадарыць,
 Калі сам варожу сілу
 Па хрыбце ударыць.
 Як збудуе кладку-помаст
 Між пасваркаў веры
 І дабром, свабодай, знаннем
 Заслывець без меры...

[Сваяк 2010: 59]

Праблема рэлігійнага братання на Беларусі была адной з найважнейшых тэмаў, якую К. Сваяк закранаў у сваёй творчасці – аж 6 з 26 яго публіцыстычных артыкулаў былі прысвечаны уніі і гэта не дзіўна, бо ён быў перш за ўсё святаром, для якога духоўнае дабро беларускага народу стаяла на першым месцы, хоць трэба дадаць, што ў сваіх пошуках беларускай народнай ідэалогіі аўтар стараўся падысці да справы цэласна, аб чым сведчыць, напрыклад, складзены ім план з канкрэтнымі

прапановамі, выкананне якога прывядзе да паляпшэння матэрыяльнага становішча беларусаў [Сваяк 2010: 281]. Тым, што адрознівае беларускі ўніянізм К. Сваяка ад мінулых канцэпцый стварэння адзінства ў веры гэта спробы даказаць, што ў выніку ўнікальнай рэлігійнай сітуацыі, якая склалася на пачатку XX ст. на тэрыторыі Беларусі, менавіта на плечы беларусаў лягла задача аб'яднання дзвюх вялікіх хрысціянскіх канфесій: каталіцызму і праваслаўя, выкананне якой спрычыніцца і да здабыцця Беларуссю дзяржаўнай незалежнасці, і да згоды з суседзямі – Польшчай і Расіяй. Прыклад Беларусі стане ўзорам, які пацягне за сабой прадстаўнікоў іншых нацый у іх імкненні да еднасці і мірнага суіснавання:

Дасць Бог калісь будзе люд народу братам,
А русняк маскоўцу да лехіткі сватам!..

[Сваяк 2010: 50]

Літаратар учыніў з ідэі уніі гістарычную місію беларускай нацыі, што, на нашу думку, мае шмат супольнага з ідэямі месіянізму, якія распрацоўваліся літаратарамі і філосафамі з розных еўрапейскіх краін на працягу XIX ст. Параўнанне гэтых канцэпцый з думкай К. Сваяка з'яўляецца цікавай і перспектыўнай тэмай для далейшых даследаванняў.

З вялікай верагоднасцю можна дапусціць, што, калі б не заўчасная смерць ад сухотаў ў 1926 годзе, дык ён стаў бы каталіцкім святаром усходняга абраду, падобна як іншыя лацінскія святары-дзеячы беларускага нацыянальнага руху таго часу, між іншым, Язэп Германовіч, Антон Неманцэвіч, Фабіян Абрантовіч і Вацлаў Аношка.

Бібліяграфія

- Bagdanovič Īryna. 2010. *Dva paklikanni: Kazimír Svaâk – svâtar i paët. Da 120-goddzâ z dnâ paradžennâ*. "Naša vera" № 1: 20–23 [Багдановіч Ірына. 2010. *Два пакліканні: Казімір Сваяк – святар і паэт. Да 120-годдзя з дня нараджэння*. "Наша вера" № 1: 20–23].
- Luckevîč Anton. 1926. *Mitrapalit Šèptycki i belaruskî ruh*. "Bogosloviâ" t. IV, kn. 1–2: 45–48 [Луцкевіч Антон. 1926. *Мітрапаліт Шэптыцкі і беларускі рух*. "Богословія" т. IV, кн. 1–2: 45–48].
- Marozava Svâtlana. 2002. *Berascejskaâ carkoŭnaâ uniâ 1596 g. u belaruskaj gistoryâgrafii*. Grodna: GRDU [Марозава Святлана. 2002. *Берасцейская царкоўная унія 1596 г. у беларускай гістарыяграфіі*. Гродна: ГРДУ].
- Mâškova Natallâ. *Prablema unii ŭ publicystycy Kazimira Svaâka: "Krynica" / "Belaruskâ Krynica" (1919–1925)*. U: *Evropa: novoe sosiedstvo. Materialy Meždunar. nauč. konf., Vil'nûs, 17–18maâ 2008 g.* Vil'nûs: EGU [Мяшкова Наталля. *Праблема уніі ў публіцыстыцы Казіміра Сваяка: "Крыніца" / "Беларуская Крыніца" (1919–1925)*. У: *Европа: новое соседство. Материалы Международ. науч. конф., Вильнюс, 17–18 мая 2008 г.* Вильнюс: ЕГУ].

- Stankevič Adam. 2008. *Z Bogam da Belarusi: Zbor tvoraŭ*. Vil'nâ: Īnstitut belarusistyki [Станкевіч Адам. 2008. *З Богам да Беларусі: Збор твораў*. Вільня: Інстытут беларусістыкі].
- Svaâk Kazimîr. 2010. *Vybranyâ tvory*. Mînsk: Knîgazbor [Сваяк Казімір. 2010. *Выбраныя творы*. Мінск: Кнігазбор].
- Traczuk Jerzy. 1997. *Religijno-filozoficzna i patriotyczna liryka Kazimira Swajaka*. „Acta Polono-Ruthenica” nr 2: 247–254.

ABSTRACT: The religious divide in Belarus between the Catholic and Orthodox churches was an important issue for many Belarusian national activists at the beginning of the 20th century. One of them was a Roman Catholic priest and writer Kazimir Svoyak (Konstantin Stepovich) who paid close attention to this topic in his writings. This article presents the concept of church union in Belarus by K. Svoyak as a part of Belarusian national idea. In his vision there is one Christian faith with one creed under the authority of the Pope of Rome but with different rituals and traditions: The Western (Roman) Christian Tradition and The Eastern (Greek) Christian Tradition. The author tries to prove that the historical mission of Belarusians is to bring Catholics and Orthodox back to unity, which will contribute to restoring national independence and bringing peaceful coexistence with the neighbouring countries. Similarities of the Belarusian unionism to the nineteenth-century ideas of messianism provide a foundation for further comparative research.

KEYWORDS: Belarusian national idea, church union, catholicism, orthodoxy, Kazimir Svoyak.

STRESZCZENIE: Podział religijny Białorusinów wyznania chrześcijańskiego na katolików i prawosławnych oraz wynikające z niego problemy były tematem rozważań wielu działaczy białoruskiego ruchu narodowego początku XX wieku. Jednym z nich był ksiądz rzymskokatolicki i pisarz Kazimir Swajak (Konstanty Stepowicz), dla którego ww. tematyka była ważnym zagadnieniem w twórczości literackiej. W artykule została przedstawiona koncepcja religijnej unii na Białorusi według K. Swajaka na podstawie przeanalizowanych tekstów publicystycznych i poetyckich. Jedna wiara chrześcijańska pod względem dogmatycznym, różniąca się pod względem liturgii i tradycji na zachodnią (rzymską) i wschodnią (grecką), będąca pod pieczęcią Stolicy Apostolskiej, była częścią konceptu białoruskiej idei narodowej, nad którą pracował K. Swajak. Autor stara się udowodnić, że misją dziejową Białorusinów jest doprowadzenie do zjednoczenia katolicyzmu i prawosławia, co przyczyni się do odzyskania niepodległości Białorusi oraz zgody z sąsiednimi państwami. Podobieństwa ww. koncepcji z XIX-wiecznymi ideami mesjanizmu otwierają pole do dalszych badań porównawczych.

SŁOWA KLUCZOWE: białoruska idea narodowa, religijna unia, katolicyzm, prawosławie, Kazimierz Swajak.

РЭЗЮМЭ Праблема канфесійнага падзелу беларускіх хрысціян на каталікоў і праваслаўных з'яўлялася прадметам разваг шматлікіх дзеячаў беларускага нацыянальнага руху пачатку XX ст. Адным з іх быў рымска-каталіцкі святар і літаратар Казімір Сваяк (Канстанцін Стаповіч), які ў сваёй творчасці

звяртаў асаблівую ўвагу на гэтую тэму. У артыкуле прадстаўлена канцэпцыя рэлігійнай уніі на Беларусі, сфармаваная К. Сваяком, на аснове прааналізаваных публіцыстычных і паэтычных тэкстаў. Аўтар уключыў у свой канцэпт беларускай нацыянальнай ідэалогіі праект адной хрысціянскай веры паводле веравучэння пад уладай Папскага Трону, якая ахоплівае дзве розныя літургічныя традыцыі: заходнюю (рымскую) і ўсходнюю (грэцкую). К. Сваяк хоча давесці, што гістарычнай місіяй беларускай нацыі з'яўляецца аб'яднанне каталіцтва і праваслаўя, а гэта прывядзе да атрымання незалежнасці Беларусі і да прымірэння з суседнімі дзяржавамі. Падабенства беларускага ўніянізму да ідэй месіянізму XIX ст. стварае прастору для далейшых параўнальных даследаванняў.

КЛЮЧАВЫЯ СЛОВЫ: беларуская нацыянальная ідэя, рэлігійная унія, каталіцтва, праваслаўе, Казімір Сваяк.

Data przesłania artykułu: 15.11.2021

Data akceptacji artykułu: 8.12.2021

ABOUT THE AUTHOR / O AUTORZE

Мар'юш Каліціньскі / Mariusz Kaliciński – Polska, Uniwersytet Warszawski, Katedra Białorutenistyki; mgr; specjalność naukowa: literaturoznawstwo białoruskie; zainteresowania naukowe: literatura białoruska w XX wieku, polsko-białoruskie związki literackie.

Adres: Katedra Białorutenistyki Uniwersytetu Warszawskiego, ul. Szturmowa 4, 02-678 Warszawa, Polska.

